

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 1

Kazanım Ders Notu - 6

» Türklerin Ana Yurdu

- Türklerin ilk yurdu Orta Asya'dır.

Orta Asya;

» Kuzeyde Sibirya

» Güneyde Hindukuş Dağları

» Batıda Hazar Denizi

» Doğuda Kingan Dağları

ile çevrilidir.

- Bu coğrafyada Türkler, İslamiyet'ten önce Hun, Kök Türk ve Uygur gibi devletler kurmuşlardır.

- Orta Asya'da karasal iklim hâkimdir. Bundan dolayı bu coğrafyadaki en temel geçim kaynağı hayvancılık olmuştur. Hayvancılığın temel geçim kaynağı olması nedeniyle bu coğrafyada kurulan Türk devletlerinin büyük bir çoğunluğu göçebe bir yaşam sürmüştür.

- Orta Asya'dan bazı Türk boyları daha çok siyasi ve ekonomik nedenlerle dünyanın değişik yerlerine göç etmişlerdir.

» Orta Asya'dan Göçler

Göçlerin Nedenleri

- Olumsuz iklim şartları ve kuraklık
- Salgın hayvan hastalıkları
- Otlakların yetersizliği
- Hızlı nüfus artışı
- Çin ve diğer devletlerin baskısı
- Türklerin bağımsızlığa düşkünlüğü
- Boylar (sülaleler) arasında yaşanan mücadeleler
- Dünyayı fethetme arzusu (cihan hâkimiyeti)

Göçlerin Sonuçları

- Göç ettikleri yerlerde yeni isimlerle yeni devletler kurdular.
- Göç ettikleri bölgelerde devlet teşkilatı ve devlet yönetimiyle diğer ülkelere örnek oldular.
- Türk kültürü geniş bir coğrafyaya taşındığından dolayı Türk tarihini bir bütün halinde araştırmak daha da zorlaşmıştır.
- Bu göçlerin sonunda Türkler o bölgedeki kültürleri etkilediler. Aynı zamanda yerleştikleri bölgedeki kültürden etkilendiler.

» İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet

Devlet Yönetimi

- Devleti, töre adı verilen yazılı olmayan kurallara göre han, hakan, kağan gibi unvanlar verilen hükümdarlar yönetmiştir.
- Kağanlık, Türklere Tanrı tarafından verildiğine inanılan bir görevdi. Bu anlayış kut olarak adlandırılmıştı. Kut, kan yoluyla babadan oğula geçerdi. Bundan dolayı kağan ölünce çocukları devletin başına geçmek için taht kavgası yapardı. Bu yüzden de devlet kısa sürede parçalanırdı.
- Devlet işleri kurultay adı verilen bir mecliste görüşülürdü. Kurultayın başkanı, kağandır. Kağanın eşi hatun ve boy beyleri de bu meclise katılırdı.

Kurultayda son söz kağana ait olduğu için bu meclis danışma meclisidir. Ayrıca hatunun kurultayda yer alması kadınların yönetimde söz hakkı olduğunun kanıtıdır.

Din ve İnaniş

- Gök Tanrı inancına sahip olan Türkler, ölümden sonraki yaşama inanırlar ve ölen kişileri eşyaları ile birlikte yuğ adı verilen bir törenle gömerlerdi. Mezarların başına ölen kişinin öldürdüğü düşman sayısınca balbal adı verilen taş heykeller dikilirdi.

Ekonomik Hayat

- Uygurlara kadar temel geçim kaynağı hayvancılıktır. Uygurlarla birlikte tarım önemli bir geçim kaynağı olmuştur.
- Ticaret oldukça önemli bir geçim kaynağı olduğu için İpek Yolu'nu ele geçirmek için sık sık mücadeleler yaşanmıştır.
- Ayrıca dericilik, halıcılık, dokumacılık ve madencilik önemli geçim kaynakları arasında yer almıştır.

Toplumsal Hayat

- Uygurlara kadar göçebe yaşam hakimdir. Uygurlarla birlikte yerleşik yaşam tarzı benimsenmiştir.
- Devlet içinde toplumsal sınıf ayrımı görülmemiştir.
- Ordu - millet anlayışı hakimdir. Yani toplumu oluşturan insanların hepsi aynı zamanda orduda da görev alabilmektedir.

Kültürel Yaşam

- Türk tarihinde ilk kez yazıyı kullanan Kök Türklerin ve Uygurların kendilerine ait alfabeleri bulunmaktadır.
- Türk tarihinin ilk yazılı eserleri olan Orhun Kitabeleri, Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır.

Destan ve Yazıtlarda Türkler - 2

Kazanım Ders Notu - 6

» Asya Hun Devleti

- Tarihte bilinen ilk Türk devleti Teoman tarafından kurulan **Asya Hun Devleti**'dir. Asya Hunları;
  - Hayvancılık ile uğraştıkları için göçebe olarak yaşadılar.
  - İpek Yolu'nu ele geçirmek için Çinlilerle mücadele ettiler.
  - Çinliler, Hun akınlarından korunmak için Çin Seddi'ni inşa ettiler.
  - En parlak dönemini Mete Han zamanında yaşadılar.
  - Oğuz Kağan Destanı Asya Hun Devleti'ne aittir.
- Hunlar, taht kavgaları yüzünden önce Doğu ve Batı Hunları olarak ikiye ayrıldı. Batı Hunları, batıya doğru giderek Kavimler Göçü'nün başlamasında etkili oldular. Doğu Hunları ise Çin hâkimiyetine girdiler.
- **Mete Han;**
  - Orduyu daha kolay yönetmek amacıyla "onlu sistemi"; devlet yönetimini daha kolaylaştırmak amacıyla ise "ikili sistemi" buldu.
  - Çinlileri yenmesine rağmen milli kimliklerini koruyabilmek için Çin topraklarına yerleşmedi.

» Kavimler Göçü

- Batı Hunları, Çin hâkimiyetine girmek için batıya doğru göç etmeye başlamıştır. Türklerin geldiğini gören bazı kavimler, Türklerden kaçarak Avrupa'ya doğru göç etmeye başlamıştır. MS 375 yılında birçok milletin göç etmesine neden olan bu olaya Kavimler Göçü denilmiştir.
- Kavimler Göçü tarihte siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan önemli sonuçlara neden olmuştur.
- **Kavimler Göçünün Bazı Sonuçları**
  - Avrupa'ya gelen yeni kavimler, bugünkü Avrupa devletlerinin temellerini attılar.
  - Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı.
  - Avrupa'da derebeylik (Feodalite) rejimi ortaya çıktı.
  - Derebeyliğin tüm dünyayı etkilemesiyle İlk Çağ kapandı ve Orta Çağ başladı.
  - Hunlar, Avrupa'da Avrupa Hun Devleti'ni kurdular.
  - Türk kültürü Avrupa'ya taşınmış ve Türkler Avrupa kültüründen etkilenmiştir.

» Kök Türk Devleti

- Tarihte Türk adıyla kurulan ilk Türk devleti, Bumin Kağan tarafından kurulan **Kök Türk Devleti**'dir.
  - Bumin Kağan, kardeşi İstemi Yabgu ile devleti doğu ve batı olarak yönetti.
  - En parlak zamanları Mukan Kağan zamanında olan Kök Türkler, Mukan Kağan'ın ölmesi üzerine başlayan taht kavgaları ile 582 yılında ikiye ayrıldı. 630 yılında Doğu Kök Türk Devleti, Çinliler tarafından yıkıldı. Batı Kök Türk Devleti ise 630 yılında Çin'e bağlandı.
  - Bir süre sonra Kök Türkler yeniden toparlanarak Kutluk Kağan liderliğinde II. Kök Türk (Kutluk) Devleti'ni kurdular (682-742).
  - Ergenekon Destanı Kök Türklerle aittir.
- Kök Türk Yazıtları olarak adlandırılan abideler II. Kök Türk Devleti'ne aittir. Bu yazıtlar 38 harften oluşan Kök Türk alfabesi ile yazılmıştır. Türk tarihi ve edebiyatının ilk yazılı eserleri arasında yer alırlar. Bu yazıtlarda Türk adı ilk defa millet adı olarak kullanılmıştır.

» Uygur Devleti

- Tarihte yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti Bilge Kül Kağan tarafından kurulan **Uygur Devleti**'dir. Uygurların;
  - Başkentleri Ordubalık şehridir.
  - Kâğıt ve matbaa gibi icatları Çinlilerden öğrenip kullandılar.
  - 18 harften oluşan ve kendilerine ait olan Uygur alfabesini kullandılar.
  - Çinlilerden etkilenecek Manihaizm (Mani) ve Budizm dinlerini benimsediler.
  - Yerleşik yaşama geçtikleri için kendilerinden önceki Türk devletlerine göre tarımda, mimaride, modern şehir kurmada ileri gitmişlerdir.
  - Göç ve Türeyiş destanları Uygurlara aittir.
  - 840 yılında Kırgızlar tarafından yıkılmışlardır.
- **Uygurların Mani dinini benimsemesiyle;**
  - Temel geçim kaynağı olan hayvancılık önemini kaybetmiş ve tarımın önemi artmıştır.
  - Temel yaşam biçimi olan göçebe yaşam yerine yerleşik yaşam başlamıştır.